

УДК 342.9

<https://doi.org/10.34142/23121661.2020.32.10>

orcid.org/0000-0002-0328-7241

© Нечитайленко А.О., 2020

orcid.org/0000-0001-7461-7909

© Нечитайленко В.А., 2020

А.О. Нечитайленко, В.А. Нечитайленко

**ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ЕКОЛОГІЧНОГО
КОНТРОЛЮ З НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ
УКРАЇНИ**

A. Nechitaylenko, V. Nechitaylenko

**INTERACTION OF ENVIRONMENTAL
CONTROL BODIES WITH THE NATIONAL
POLICE OF UKRAINE**

Анотація. У статті на основі аналізу норм чинного законодавства та практики його реалізації, а також наукових праць з дослідження правових проблем забезпечення екологічної безпеки нашої держави розглянуто основні напрями і форми взаємодії органів екологічного контролю з підрозділами Національної поліції України, виявлено проблеми правового регулювання цієї взаємодії та вносяться пропозиції щодо підвищення її ефективності.

Ключові слова: екологічний контроль, правоохоронні органи, Національна поліція України, взаємодія, екологічні правопорушення, природоохоронні заходи.

Аннотация. В статье на основе анализа норм действующего законодательства и практики его реализации, а также научных трудов по исследованию проблем обеспечения экологической безопасности нашего государства рассмотрены основные направления и формы взаимодействия органов экологического контроля с подразделениями Национальной полиции Украины, выявлены проблемы правового регулирования этого взаимодействия и вносятся предложения по повышению его эффективности.

Ключевые слова: экологический контроль, правоохранительные органы, Национальная полиция Украины, взаимодействие, экологические правонарушения, природоохранные меры.

Annotation. The article is devoted to the consideration of some problems of the relationship between the State Ecological Inspectorate of Ukraine and the units of the National Police of Ukraine as a powerful potential for combating environmental offenses in ensuring the environmental safety of our state. Based on the use of the norms of the current legislation and the practice of its implementation, scientific publications, the main directions of these relationships have been identified. Attention is drawn to the fact that despite the update of the legislation governing the legal status of the environmental inspectorate and the national police and their relationship in the field of environmental protection, there are still unresolved problems. Therefore,

the article proposes to introduce into the legislation on the national police norms that would directly include the protection of the environment as one of its main tasks, as well as to issue a joint normative legal act regarding the forms and methods of interaction between the police and environmental control bodies.

Key words: environmental control, law enforcement agencies, the National Police of Ukraine, interaction, environmental offenses, environmental protection measures.

Постановка проблеми. У сучасних умовах екологічної кризи актуальними залишаються питання взаємодії підрозділів та посадових і службових осіб Державної екологічної інспекції України (надалі – ДЕІ) з іншими правоохоронними органами як міцного потенціалу в забезпеченні екологічної безпеки й підвищенні ефективності боротьби з екологічними правопорушеннями. Саме тому п. 8 Положення про цю інспекцію [1] містить норму, згідно з якою «Держекоінспекція під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами та службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями». Утім, зараз існують суттєві правові проблеми взаємовідносин ДЕІ з іншими правоохоронними органами, зокрема й Національною поліцією України, які підлягають ґрунтовному дослідженню та вирішенню.

Аналіз публікацій з теми цього дослідження. Останнім часом ученими – юристами, передусім представниками науки адміністративного права, уже були досліджені проблем взаємодії правоохоронних органів між собою у справі забезпечення більш ефективного виконання ними своїх функцій. Так, В.В. Ковальська ґрунтовно дослідила організаційно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ (до яких належить зараз і Національна поліція України) у системі правоохоронних органів держави [2], а також проблеми нормативно-правового забезпечення їхньої взаємодії з іншими правоохоронними органами України [3]. Повноваження поліції у сфері охорони навколишнього природного середовища розглянув Б.М. Гамалюк [4]. В.М. Комарницький та М.І. Єрофеев вказали на правові проблеми поліцейського забезпечення екологічної безпеки та запропонували деякі шляхи їхнього вирішення [5].

Поняття та ознаки взаємодії правоохоронних органів України визначив А.М. Куліш [6]. Цікавими з точки зору досліджуваної проблеми є наукові публікації І.Д. Казанчук, у яких розглянуто систему суб'єктів охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки та їхнє повноваження [7], а також компетенція органів національної поліції щодо забезпечення екологічної безпеки в умовах реформування правової системи нашої держави [8].

Зазначені наукові праці й стали підґрунтям для написання цієї статті. Утім, у жодній із цих публікацій (як і багатьох інших, присвячених дослідженню питань взаємовідносин правоохоронних органів між собою) не було визначено сутність, особливості та правові проблеми взаємовідносин саме органів Державної екологічної інспекції України з Національною поліцією України.

Метою написання цієї статті є внесення пропозицій з підвищення ефективності правового регулювання цих взаємовідносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед варто зазначити, що під правоохоронними органами законодавство, а саме стаття 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [9], розуміє органи Національної поліції України, а також інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. А такі функції виконує також ДЕІ.

Свого часу ми вже досліджували актуальні правові проблеми взаємодії ДЕІ з деякими іншими правоохоронними органами. Знову повернутися до них спонукали зміни, що відбулися в правовій системі України з прийняттям нових законодавчих актів, зокрема й Закону «Про Національну поліцію» [10].

Насамперед привертає увагу та обставина, що досі існують проблеми правового регулювання взаємодії ДЕІ та національної поліції у сфері охорони навколишнього природного середовища й забезпечення екологічної безпеки держави, що в кінцевому підсумку негативно позначається на боротьбі з екологічними та іншими правопорушеннями, які виявляються під час здійснення екологічного контролю.

Крім того, функції щодо охорони навколишнього природного середовища та боротьби з екологічними правопорушеннями прямо або опосередковано покладені на всі правоохоронні органи, зокрема Національну поліцію України, про що свідчить аналіз законодавства, яке визначає їхні завдання та повноваження, наприклад, аналіз закону «Про Національну поліцію», Кримінального кодексу України [11], Кримінального процесуального кодексу України [12], Кодексу України про адміністративні правопорушення [13].

Відповідно до Закону «Про Національну поліцію», вона, як складова органів внутрішніх справ, є центральним органом виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку й виконує завдання з надання поліцейських послуг, зокрема у сферах охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності. Виконуючи ці завдання, національна поліція здійснює контроль за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки, сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму надзвичайної екологічної ситуації в разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості (Стаття 23). І це полягає в здійсненні контролю за дотриманням природоохоронного законо-

давства, запобіганні екологічним правопорушенням та їхньому припиненні, застосуванні щодо правопорушників правових заходів впливу в межах, установлених нормативно-правовими актами. Саме ця обставина й дає підстави розглядати питання її взаємодії з підрозділами ДЕІ, що здійснюють екологічний контроль.

Для того щоб визначити, за якими ж напрямками здійснюється ця взаємодія, варто зауважити, що поліція містить підрозділи, які відрізняються за спеціальними завданнями, формами та методами роботи. Зокрема є й ті, що реалізують правові заходи щодо забезпечення екологічної безпеки, і насамперед це підрозділи патрульної поліції та підрозділи кримінальної поліції.

Так, співробітники *патрульної поліції* на прохання органів екологічного контролю, у випадках виявлення ними екологічних порушень, які мають ознаки злочину, здійснюють такі види поліцейських заходів: перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка й огляд; вимога залишити місце й обмеження доступу до визначеної території; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- та кінозйомки, відеозапису.

Співробітники *кримінальної поліції*, запобігаючи чи припиняючи екологічні правопорушення і діючи на підставі відповідних норм права, з'ясовують обставини та встановлюють факти забруднення навколишнього природного середовища, що мають ознаки злочину, виявляють причини та умови, які сприяли порушенням екологічного законодавства.

Аналіз норм Кримінального кодексу України та ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України свідчить про те, що на слідчі підрозділи національної поліції законодавством покладені функції з проведення досудового розслідування у справах про екологічні злочини, передбачені, зокрема, статтями 239, 239-1, 239-2, 240-243, ч. 2 ст. 245, ч. 2 ст. 248, ч. 2 ст. 249, 251, 252, 254 КК України.

Необхідно зазначити, що взаємодія ДЕІ з підрозділами національної поліції носить двосторонній характер: з одного боку, підрозділи поліції сприяють виконанню своїх завдань органами екологічного контролю, з іншого, – органи екологічного контролю, реалізуючи свої функції, забезпечують належне використання своїх повноважень поліцейськими.

Так, працівники поліції охороняють громадський порядок у пунктах здійснення екологічного контролю; сприяють затриманню осіб, у діях яких виявлені ознаки екологічних правопорушень; у випадках, передбачених чинним законодавством, застосовують інші адміністративно-примусові заходи з метою забезпечення громадського порядку та боротьби з екологічними правопорушеннями; повідомляють підрозділам державної екологічної інспекції наявні в них оперативні дані про можливе порушення екологічних норм і

правил під час переміщення вантажів, відходів виробництва, лому чорних і кольорових металів, транспортних засобів та інших об'єктів екологічного контролю для проведення більш ретельного їхнього огляду з метою виявлення та припинення екологічних правопорушень і притягнення винних до юридичної відповідальності.

Інспектори ж екологічного контролю у свою чергу інформують ці підрозділи про факти порушень громадського порядку та громадської безпеки; реалізуючи свої повноваження, передбачені п. 6 Положення про ДЕІ, залучають працівників правоохоронних органів до здійснення заходів з державного нагляду (контролю) з питань, що належать до її компетенції (п.п. 2); доправляють осіб, які вчинили порушення вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, до правоохоронних органів, органів Держприкордонслужби або виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, якщо особу порушника неможливо встановити на місці вчинення правопорушення (п.п. 15); передають правоохоронним органам матеріали про діяння, у яких вбачаються ознаки кримінального правопорушення (п.п. 16).

Отже, безсумнівним є факт тісної взаємодії органів ДЕІ з відповідними підрозділами національної поліції, але, на жаль, стаття 2 Закону «Про Національну поліцію» не визначає прямо її завданням охорону навколишнього природного середовища, як це було визначено в статті 1 Закону «Про міліцію» [14], згідно з якою міліція в Україні була «державним озброєним органом виконавчої влади, який захищав життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, *природне середовище*, інтереси суспільства й держави від протиправних посягань».

Як видається, цей недолік у законодавстві потрібно виправити. Крім того, варто врахувати пропозицію науковців щодо необхідності передбачити в ст. 23 Закону «Про Національну поліцію» вжиття нею превентивних та примусових заходів з охорони довкілля відповідно до закону [4, с. 154], що підтверджувало б її важливе значення в забезпеченні екологічної безпеки України та, хоча б опосередковано, взаємодію з ДЕІ.

Вважаємо за необхідне також прийняття сумісного нормативно-правового акта (у вигляді, наприклад, Інструкції), узгодженого та прийнятого ДЕІ та Національною поліцією України щодо основних напрямів, форм і методів їхньої взаємодії.

На наш погляд, у цьому акті має бути визначена мета його затвердження – сумісними зусиллями обох цих органів здійснювати охорону навколишнього природного середовища та забезпечити екологічну безпеку держави як складової її національної безпеки. Необхідно закріпити також основоположні засади взаємодії підрозділів цих органів, її головні напрями та форми.

Наприклад, основними напрямками взаємодії цих органів можуть бути визначені такі: розроблення та здійснення узгоджених заходів щодо запобігання, виявлення і розкриття порушень чинного екологічного законодавства,

попередження та припинення будь-яких правопорушень у цій сфері; обмін інформацією про наміри і спроби вчинення злочинів та інших правопорушень, що спричиняють шкоду навколишньому природному середовищу; внесення до відповідних центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування подань щодо усунення виявлених причин і умов, які сприяють порушенням природоохоронного законодавства у сферах їхньої діяльності; надання одне одному необхідної допомоги в діяльності щодо контролю за збереженням природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища тощо.

Основними формами взаємодії є, зокрема: проведення спільних засідань колегій та оперативних нарад керівного складу обох цих органів; проведення наявними в них силами та засобами операцій з профілактики та припинення екологічних правопорушень і створення для цього об'єднаних оперативних штабів (робочих груп) для координації дій; оперативний обмін інформацією та ін.

Механізмом реалізації завдань, принципів і форм взаємодії ДЕІ з Національною поліцією України мають стати сумісно затверджені плани такої взаємодії, які можуть уточнюватися з урахуванням можливих змін у конкретній екологічній обстановці.

Але все це має стати предметом окремого ґрунтовного наукового дослідження.

Висновки. Охорону навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки України не може повністю забезпечити діяльність однієї лише ДЕІ та її регіональних підрозділів. Це завдання всієї держави, переважної більшості відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування.

Отже, усі ці органи, і передусім підрозділи Національної поліції України, мають тісно співпрацювати з органами Державної екологічної інспекції України для виконання цих важливих завдань. А плідною така співпраця буде лише за умови її ефективного правового регулювання. Для цього передусім необхідно: на законодавчому рівні закріпити як одне з основних завдань національної поліції охорону навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки держави притаманними цьому правоохоронному органу засобами; для підвищення ефективності діяльності Державної екологічної інспекції України та Національної поліції України затвердити сумісний нормативно-правовий акт, у якому б були визначені мета його видання, принципи, напрями, форми та методи сумісної діяльності цих правоохоронних органів щодо захисту природного середовища та забезпечення екологічної безпеки держави.

Як видається, урахування цих пропозицій сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання природоохоронних відносин.

Література

1. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію: Постанова КМУ від 19 квітня 2017 року № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-p#Text>.
2. Ковальська В.В. Організаційно-правові засади діяльності міліції в системі правоохоронних органів держави: монографія. Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Харків: Золота миля, 2008. 503 с.
3. Ковальська В. В. Нормативно-правове забезпечення взаємодії міліції з іншими правоохоронними органами України. *Наше право / Our law*. 2008. № 3. С. 39–44.
4. Гаманюк В.Б. Діяльність Національної поліції України з дотримання державних екологічних гарантій: теоретико-методологічний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 3. С. 150–161.
5. Комарницький В.М., Єрофеев М.І. Поліцейське забезпечення екологічної безпеки: правові питання. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. №1 (77). С. 150–156.
6. Куліш А.М. Поняття й ознаки взаємодії правоохоронних органів України. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 11. С. 90–93.
7. Казанчук І.Д. Адміністративно-правова система суб'єктів охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 5. С. 95–102.
8. Казанчук І.Д. Компетенція органів Національної поліції України щодо охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки в інтеграційних умовах. *Наше право*. 2017. № 1. С. 54–62.
9. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.
10. Про національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
11. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
14. Про міліцію: Закон УРСР від 20 грудня 1990 року № 565-ХІІ. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1991. № 4. Ст. 20.